

הרב שלמה אבינר

הריאליזם המשיחי

כדי לברר את ענין ההסתכלות המשיחית על מאורעות דורותינו אלה, יש לעמוד לפני כן על ההבחנה בין התפיסה האורגנית החיונית הפנימית, ובין התפיסה האי-אורגנית המדולדלת החיצונית והמפורדת.* (ע' לנתיבות ישראל עמ' 29, למו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק).

לראיה המציאותית

ראשית דבר, כשאנו באים להשתמש במושג "מציאותי" או "ריאליסטי", יש להזכיר שאין שום משמעות מוחלטת לבטויים אלה, כי אין שום אפשרות אנושית לדבר על המציאות כמות שהיא, ויש רק לפני עינינו מציאות הגסקרת דרך אינטרפטציה זו או אחרת, כפי שגם מודגש הדבר אצל הפילוסופיה החדשה של המדע, כל המתמר לדבר על המציאות המוחלטת, שלא דרך איזו השקפה המכוונת את אופק הבטתו, כביכול, אינו אלא מטעה את עצמו, והולך בדרך שוא ושקר, המזיקה לאדם. לכאורה היה נראה שדברים אלה, הידועים מאז ומתמיד למקשיבי קול ה' ונביאיו, התבארו די הצורך גם לאדם התרבותי המודרני, במיוחד אחרי הופעתה של בקרת התבונה הטהורה לענף הפילוסופים, — ואם במדעי הטבע הדבר אמור, קל וחומר אבי אביו של קל וחומר, במדע ההסטורי — על כן, יאמר בצורה ברורה, אין כלל וכלל ידיעות על המציאות כשהיא לעצמה, אלא יש ידיעות על הסתכלות נתונה של המציאות; ורק חלושי הדעת, שמעדיפים לאחוז בתכסיסי התנצחות במקום לגשת באומץ לברור אמיתי, יכנו את הדעות הנוגדות בתור אוטופיה, אי-ריאליזם וכדומה. כללו של דבר, כל אדם יראה את המציאות לפי עיני רוחו, ואנו, תלמידי משה רבינו, חוזים אותה באספקלריא שנתן לנו בתורתו מלכו של עולם, שורש המציאות; בוראה יצרה ועושה.

מסדר ההסטוריה

יסוד היסודות הוא מה שמלמדת תורתנו, לראות את הכח האלקי החי והפועל ברוממות גבורתו בכל מסיבות הטבע ובכל הליכות ההסטוריה — כל הטבע כולו, המתגלה בכל

* בשיטה פרודית זו, ארבע מראות נגעים:

- 1) פרוד בין המעשיות ושרשה האמוגי, (2) פרוד בין המוסר הכלל אנושי ומקורו האלקי, (3) פרוד בין דברי חז"ל ומקורם התורה השמימית, (4) פרוד בין השכל האנושי ומקורו הריזות העליונה וגבוה מעל גבוה, שורש כל הפרודים פרוד בין המציאות וההנהגה האלקית.

תפקידיו, בעולם ובאדם, בנפש היחיד ובנפש העמים, בדאגות החיים היומיים, ובהגדרות הלאומים והממלכות, בעליותיהם וירידותיהם, בנכלי הפוליטיקה, בשגעונות המשתגעים, בערמת הערומים בישרת לב הישרים, בחכמת החכמים, בבינת הגבונים, בגבורת הגבורים, וברוח החלש של החלשים, בכל, רק יד האורה העליונה מופיעה, (אורות כט).

כל יום ויום העולם קרב יותר אל יעודו. מתגלגל הוא בגלגול עמוק ומסובך אל אחריתו הנפלאה והנאדרת בקודש. לפעמים נעשית הפעולה האלקית בגלוי, ובנקל יכולים אנו לסמן את נתיבותיה, ולפעמים מפלסת היא את דרכה בסתר המדרגות, הבכסות מעיני חול של המעיינים השכיחים, ורק נגלות הן להשקפה המאחדת (אורות הקודש ב, תנו) הרואה את כל המציאות כאחדות אחת גדולה, אשר חזיונותיה הרבים, המגוונים והמנוגדים הינם רק צבעים שונים של אותה חטיבה אחדותית, וגם מהצרות צומחות ישועות, והמון הכחות שמתגשאים להשחית ולהרוס, מצטרפים למהלך הנהגת אדון כל ית, ומלאך רע יענה אמן.

משיחיות

הדינאמיות האלקית הזאת היא המשיחיות, כמו האביר המנצח כל, של משיח רוח אפינו שקיים לעולם, שמוטבע בטבע הקודש של האומה הישראלית, הפועל את פעולתו בלי הרף באומה, בעולם, ובמלא כל העולמים, ולעת כזאת שתחית האומה מתעוררת, הוא יוצא כל יום ויום לפועל בחזק ובעצמה בגווניו השונים.

המשיחיות הזאת אינה "תקוה שמשתמרת במקום הראוי לה, בתפלה בדרשה ובספר", היא אינה פראזה רגשית אנושית, אלא היא מציאות ממשית ריאלית אלקית, הפועלת בהסטוריה מכח גואל חזק שחי בתוכה, צור ישראל וגואלו.

לראיית משיחינו

אנו עם היודעים לקרוא את ספר ההסטוריה, גם כשכתב המאורעות מטושטש ביותר, מכח הדרכת התורה ונביאי ישראל, תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, ואורם החי בקרבנו. (אגרות ראי"ה ב, שלד). ואם ילחשך אדם: "לא ראיתי את המשיח לאתרוגה, לא בשדות הגולן ולא במרחבי סיני", אדם ישר וכן הוא, שעל מה שלא ראה, אומר — לא ראיתי. אבל אם יצעד צעד נוסף להתאמר: "מכיון שלא ראיתי, ודאי אינו בנמצא", תיהפך אימרתו למשאת שוא ומדוחים. ואף אתה אמור לו "אולי אינך רואה, אבל אחרים רואים" (ע' מגילה ג'). בעזרת ה', כבר השתחררה האנושיות מכבלי הפילוסופיה היוונית, שטענה בחתולי ילדותה: כל מה שאינו מושג לי, אינו קיים. חלפו ימים אלו, וכיום נסכים כולנו למאמר חז"ל "לא ראינו, אינו ראיה".

אל נא נסלף את תפיסתנו ההסטורית על ידי טשטושים ריאליסטים והושבתה במסגרת סדום של שלטון השכל האנושי, כאילו חשבנו שהראציונאליות יש בכחה לחבוק את כל מלוא היש, וכאילו הרציונאליות יכולה להתפתח בלי שמעבר לסף הכרתה, יעשה הנסתר את פעלתו המדעית והמוסרית (אורות צב). וכי דרכנו ההסטורית, המצויינת מאז יצירת עם זו ועד הנה, מובנת בכלים של המדעים, אף החדישים ביותר? גם הפילוסוף הגדול, בן דורו של הרמח"ל, שהניח את היסודות של המדע ההסטוריוסופי, הכיר שהגורמים ההתפתחותיים בדברי ימי ישראל הינם מטפזיים: ההסטוריה שלו קודש היא, לעומת ההסטוריה העמים שהיא חול. נצעד יחד עם השכל הרציונאלי שלנו, שאינו אלא תלמיד קטן של חכמת הקודש, עד מקום שרגלו מגעת, ומעבר לזה, נרכב על אותיות התורה.

תורה

התורה הזאת, האלקית ומצוותיה, מקפת וכוללת את כל עניניו של עם ישראל כולו, לכל חייו, דורותיו וקורותיו, של חיי פרטיו, ושל חיי צבוריותיו הלאומית, בעליותיה ובירידותיה. הדבר מתבטא בבטוי גמור, בהדרכת נביאי ה' את האומה בחייה הלאומיים.

התורה הזאת, תמימה היא, וכוללת שתי תורות שהן אחת, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, בתיומת החינוגיות האלקית האחידה שמתגלה בהן. התורה שבעל פה אינה ח"ו "איונו התאמה פורמלית לישן על ידי הכפפתו לצרכי האדם", היא אינה איוה "מימד דרשני ספרותי", אלא היא — כפי שכבר בירר רבי סעדיה גאון במלחמתו נגד ממעטי דמותה — הגלוי החי בקרבנו. החי בקרבנו של התורה השמימית האלקית הנטועה בתוכנו על ידי רבון העולם. "וחיי עולם נטע בתוכנו — זו תורה שבעל פה" (טור או"ח), "וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, הכל נאמר למשה מסיני".

הקץ המגולה

מתוך תורה שבעל פה זאת, אנו קובעים את הודאיות המוחלטת של הופעת גאולתנו עתה. אין כאן שום גדר של סוד ונסתר, אלא יש כאן דברים ניגלים ופשוטים מפורשים ומבוררים "אין לך קץ מגולה מזה שנאמר: ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו, ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (סנהדרין צח) — סימן מובהק זה של התאחזותנו החקלאית בארצנו ונתינת פרותיה בעין יפה (רש"י), הוא כל כך מגולה ופשוט שעל פיו הסבירו חז"ל, בבארם את סדר התפלה, קדימת ברכת השנים של חקלאותנו, לברכת קבוץ גליותנו ושופר גדול לחרותנו. (מגילה יז)

והנה * הקץ המגולה של קבוץ גליותנו וישוב ארצנו, שהופיע לפני כמאה שנה, הולך ומשתכלל מאז ועד הנה, הולך ומתרבה במימדיו הכבירים, בתחיית האומה והארץ, תחיית הלשון והשפה, תחיית הגבורה והצבא, תחית עצמאותנו ושחרורנו משעבוד מלכויות, ותחית התורה — תורת ארץ ישראל.

סיבוכים וישועות

בהופעת גאולתנו כל הצרות, העכובים והסיבוכים, שעברנו ואנו עוברים, הנם רגעיים ואין בכחם להעיב על המהלך הכללי והאדיר הזה.

המשיח הזה, שכחו טמון מימי קדם במכמני ההסטוריה ומתגלה עכשיו בפועל, פעולתו והופעתו מלווים בחבלי משיח בזעזועים כבירים, באורות וחשכים. "קול דודי הגה זה בא, מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות, דומה דודי לצבי... מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה, כך הגואל האחרון נראה ונכסה ונגלה" (מדרש) — יש מצבים של התכסות הגואל וירידה במהלך המפעל אבל "כל מי שהוא עוקב אחרי סדרי הישוב מראשית צעדיו עד עכשיו, יכול הוא לראות בחוש שמכל ירידה שסבלנו נצמחה אח"כ עליה והתפתחות יותר גדולה... והנה ראינו עין בעין שמתוך המחשכים יצא לנו אור גדול" (חזון הגאולה, קעו).

* הקץ המגולה של ישוב ארצנו הובחן כסימן מובהק של גאולתנו על ידי גדולי ישראל ופוסקי הלכותיו, הגאון מוילנא, הנציב, החפץ חיים, ר' יצחק אלחנן, האדמור מאוסטרובצא, האדמור מפילוב, רבי אליהו גוטמכר מגריידיץ, רבי יהושע טרונוק מקוטנא, מרן הרב ז"ל עוד.

בעתות משבר, יש להתעלות מעל ההסתכלות הקצוצה והמקוטעת של המצב ההווי, יש לסקור בסקירה אחת את כל מהלך תחיתנו, את כל הדורות מראש ועד סוף, יש לעשות לנו כנפים ולשוט מעל פני המים הזדונים ואז "לא נירא בהמיר ארץ, במוט הרים בלב ימים; שמא תאמר: יש להם צער, תלמוד לומר, וקווי ה' יחליפו כח, ועלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו" (אורות כט).

אמונה ומעשיות

אמונת עתנו זאת, ככל יתר אמונותינו וידיעותינו, הינן תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, וכל האומר שדעות מסוימות יפות הנה כשהן נשאות חבויות בפנימיות האדם, כל זמן שלא תעונה לצאת לפועל — לא אמר כלום, שהרי המעשים נגזרים בעל כרחן ברב או במעט אחרי הדעות. ולא עוד אלא שזו כל גדולתן כבודן ותעודתן של האמונות והדעות, להטביע את חותמן על המציאות, כדברי הרמב"ם בסיום מורה נבוכים, בענין ההשגות האלקיות ואף העיונים האלקיים הנשגבים ("מסטיים") העוסקים באורות עליונים, אף הם מתגלמים במעשיות, כדברי רבי חיים ויטל בראשית הקדמותיו — אזהרותיו. עכשיו שקול התור נשמע בארצנו, על ידי "קול המון כקול שדי על ידי נביאיו, ועל כן עלינו להמשך אחרי קול דבריו ולבטוח בו ית' שיגמור אחרינו" (הנציב — שיבת ציון), ומחוייבים אנו להיות שותפים לקב"ה במעשיו (לנתיבות ישראל 207) ולשמוע בת הקול המפוצצת בראשי ההרים ומכרות: כל מי שפעל עם אל יבוא אל שכרו. אוי לנו אם נעמד מנגד לשמוע שריקות עדרים ולא נצא לעזרת עם ואלקיו. אוי לנו אם "נחשוש להכנס לבוך כדי לדחוף את עגלתו של המשיח", אוי לנו אם נענה לקול דודנו הדופק "רחצתי את רגלי, איכה אטנפם" (כוזרי, מאמר ב').

מסירות נפש

בידוע כי דודנו ימשכנו ואחריו נרוצה, וניתן עוז לאלקיננו. וככל שנמסור גופנו ונפשנו למפעל האלקי בכל האמצעים הטבעיים שבידינו, יותר ויותר יופיעו ביסים ממרומים וישתלבו במסכת הטבע של עשייתנו עם אל, והנס והטבע יתאחדו באחדות מאירה. וגמרא ערוכה היא (ברכות כ') שעל ידי מסירות נפש, זוכים לניסים. "ואם ישאל השואל: וכיצד אפשר לפעול מלכתחילה, ומכל שכן להסתכן בפועל על סמך של חצי בטבע וחצי בנס, הרי אין סומכים על הנס" — הנה (מלבד מה שכמובן מי יבטיח לנו שבשב ואל תעשה, ההצלחה בטוחה) כשנשאל על זה גאון ישראל וקדושו, כפי שמובא בספר קול התור "שולחן ערוך הגאולה" השיב שכלל גדול הוא שבפעולות של עקבתא דמשיחא, וכל שכן שנעשות על ידי צבור, הסייעתא דשמיא הרבה יותר גדולה מאשר מדה כנגד מדה ועולה לפעמים לאלף מונים (ה' ג), עקבתא משיחא שאני. ויותר מזה הורה להלכה ולמעשה, מרן הרב זצ"ל "שכל הפעולות שנעשות כדי להוציא חבלי אדמת ארץ ישראל מידי הגוים ולהכניסם לידי ישראל הם בגדר מצוות כבוש ארץ ישראל השקולה ככל המצוות שבתורה, והראיה שהרי מעיקר הדין חייבה אותנו התורה לעסוק בזה אפילו על ידי מלחמה. ובדרך הטבע במלחמה, יש תמיד סכנת נפשות. וכל המצוות שבתורה, כתוב בהם וחי בהם, מה שאין כן כבוש הארץ" (חזון הגאולה רכב).

מוסריות

כמו שמצוות כבוש הארץ היא מעל "וחי בהם", כך היא מעל השיקולים המוסריים — אנושיים על הזכויות הלאומיות של הגוים על ארצנו. הבחנה זו במקום פסגת כלליותה, גובעת מהיסוד שעליו העולם עומד, שכל המוסריות וכל הצדק שמקורן בלבבם של ישרי תבל, אין לו שום קיום כלל וכלל אלא מתוך יניקתו מדבר ה'. יסוד זה כבר הורם על גס לעיני כל העמים, על ידי עקידת יצחק, שביררה באופן מוחלט, את עילויו של האלקי על המוסרי. ואם אמנם מצווה הוא האדם לעשות צדקה ומשפט, אין זה אלא מפני שכך קבע בורא כל העולמים. המוסר שלנו אינו יצירה אנושית, אינו מוסר אוטונומי, אלא מוסר הטרונומי, או ליתר דיוק, תאנומי, שבמקורו ברצון ה' שברא את הסדר המוסרי של המציאות.

איך אפשר להעלים עין מדבר ה' שמתגלה במקרא מראשיתו ועד סופו (ולא רק רש"י הראשון על התורה) וכולו צוח: כי לכם נתתי את הארץ הזאת, כולה, והורשתם אותה וישבתם בה. וכי אפשר להתחכם על רבוננו של עולם שקבע שכך הוא הסדר האידיאלי של המציאות, לטובתו ולטובת האנושיות כולה — שאנו מקיפים אותה באהבתנו. אשרי העולם שעם ישראל נמצא בתוכו, ואשרי העולם שעם ישראל חוזר לבריאותו ולנורמליות ישיבתו על כל מלוא רוחב ארצה. כך מכריז המוסר העליון, לא המוסר התחתון המנותק משרשו האלקי והמביא יסורי חנק לרוחא דמלכא משיחא — אלא המוסר העליון הכלול במערכת הקודש, שהיא ממעל כל הערכים המוסריים, והיא עצם תכנם.

הלכות משיח

והנה הרמב"ם, שהקיף כל תחומי המציאות בהלכותיו, המסדר העיקרי של עניני מלכויות ומשיחיות, פוסק הלכה למעשה שאין לדרוש מכל הופעה משיחית, גלויים שמימיים על טבעיים, כדי לקבלה. שהרי רבי עקיבא וכל חכמי דורו לא שאלו מבר כוכבא אות ומופת, ו"דימו" שהוא המלך המשיח, ואם אמנם אינו "משיח ודאי", מכל מקום ב"חזקת משיח" הוא, עד שנהרג ונדודע שאינו*. מכאן הוראה מפורשת ומחלטת, שיש לקבל כל חזון משיחי של גאולת העם והארץ, אפילו אם הנו רק "בחזקת משיח" כל זמן שלא התברר שאינו. באגרתו לבני עקיבא יקירי לבבו (תרצ"ז) זרז מרן הרב זצ"ל "למידת רבי עקיבא המיוחדת, שהיא מתעוררת עכשיו בזמן צמיחת הישועה, להיות לנו לאור עולם, התלהבות ומסירות לחזק כל חזון של גאולה ותחיה לישראל וארצו, ודווקא מפני שהחזון בשעתו נכשל, ובר כוכבא נפל ועמו נפל ישראל בבחינת חירותו הלאומית, בטוחים אנו כי תורת אמת אשר בפה קדוש, יבוא תור לה, והתור הזה הולך ובא".

וזאת למודעי, כל הכתוב כאן אין מלה אחת משלי, הכל שאבתי ממעין מרן הרב זצ"ל, ובמיוחד מפי מורי ורבי הרב צבי יהודה, ותלמידיו-רבתי, ואם שגיתי בהבנת דבריהם, ה' הטוב יכפר בעדי.

ואנו ממשיכים לבנות ולהבנות במפלאות תמים דעים ה' אלקים גואל ישראל.

* הוא בר נפלי (סנהדרין צו) הבא בלידתו אחרי כל הנפלים שקדמו לו (לנתיבות ישראל 32).